

מראי מקומות - יומא

עג:

לא אדוני וכו' שאין לך את הרוח הקודש לצרף את האותיות בסדר הנכון שהוא 'כשרה'. ובפשטות ביאור זה הוא רק לפי רבי יוחנן, אבל לריש לקיש שהאותיות מצטרפות אי אפשר לומר כן. וכן לפי המהרש"א שפירש שהאותיות היו בולטות לפי הסדר, לא שייך לפרש כן.

ב. רבי יוחנן אומר בולטות

כתב המעשה רוקח (פ' מטות) בשם הנחלת בנימין (מ' ק"א) שאסור לשאול באורים ותומים בשבת, משום שהאותיות מצטרפות ונמצא שהוא ככותב בשבת. וכתב המעשה רוקח שלכאורה זה תלוי במחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש (ולא כשיטת הריטב"א לעיל שלא נחלקו), שלריש לקיש שאמר מצטרפות באמת יש בזה כתיבה, ויש איסור לשאול בשבת, אבל לרבי יוחנן שסובר בולטות, אין זה כלל כתיבה בשבת.

ג. אברהם יצחק ויעקב כתיב שם

כתב הרמב"ם (כלי המקדש פ"ט ה"ז) שלמעלה מראובן היה כתוב אברהם יצחק ויעקב, ולמטה מבנימין היה כתוב שבטי י-ה. והמנחת חינוך (צ"ט ג' ד"ה והנה מה) הביא שהבעל הטורים סובר שבכל אבן היו שש אותיות והמילים אברהם יצחק ויעקב ושבטי ישורון היו מחולקים בין כל האבנים כדי להשלים שיהיה שש אותיות בכל אבן.

ד. שבטי ישורון כתיב שם

כתב הרמב"ם (כלי המקדש פ"ט ה"ז) שמתחת בנימין היה כתוב 'שבטי יה'. והקשה הכסף משנה שבגמרא כתוב 'שבטי ישורון', ובירושלמי כתוב 'כל אלה שבטי ישראל', ומדוע הרמב"ם שינה וכתב לא כבבלי ולא כירושלמי. ופירש, שהרמב"ם סבר, שמכיון שבבבלי כתוב משהו אחד ובירושלמי משהו אחר משמע שאין הקפדה על מילים מסוימות, והוא סבר שעדיף לכתוב 'שבטי יה', שזה לשון הפסוק בתהילים (קכ"ב ד) שבטי יה עדות לישראל.

פרק יום הכפורים

הכפורים חמש פעמים עינוי, את זה המשנה היתה צריכה לכתוב שאסור ביום הכיפורים.

ו. וברחיצה

הקשה הנודע ביהודה (תנינא י"ד סוף סימן רי"ג), שלדעת הרמב"ן בתחילת המסכת, שגם ביום הכיפורים היו עושים פייס לעבודות שלא צריך בהם כהן גדול, ונמצא שהכהנים שזכו באותן העבודות היו צריכים טבילה, ומדוע התירו לכמה

המשך בעמוד הבא

א. כיצד נעשית רבי יוחנן אומר בולטות

ריש לקיש אומר מצטרפות

בביאור הענין של האורים ותומים כתב הריטב"א, שכשהכהן גדול היה מכוון בחלק אחד מן השם הנקרא אורים, היו בולטות מתוך האבנים האותיות שבהם יש תשובה לשאלתו והם היו מאירות כנגד עיניו מעורבות שלא כסדר המילה, ואז הכהן היה מכוון בחלק השני מאותיות השם שהוא שנקרא תומים, ואז האותיות היו מצטרפות לפי סדר ונעשה מהם מילים. וזוהי כוונת רבי יוחנן שאמר בולטות, וריש לקיש שאמר מצטרפות, וכל אחד פירש חלק אחד ואין ביניהם מחלוקת. ועיין במהרש"א שפירש, שלרבי יוחנן הם היו בולטות לפי סדר המילים וכך הכהן היה יודע את הצירוף הנכון ולא כפי שפירש הריטב"א.

וכעין דברי הריטב"א כתב הרמב"ן על התורה (שמות כ"ח ל'), שהאותיות האירו נגד עיניו כשמכוון בשם שנקרא אורים ושכוון בשם הנקרא תומים אז ידע בליבו את החיבור של האותיות. ומדבריו משמע שהאותיות לא היו מצטרפות ממש, אלא שעלה בלב הכהן מהו החיבור של האותיות, ובפשטות הוא חולק בזה על הריטב"א, ולפי הרמב"ן עדיין נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש.

ועל פי דברי הרמב"ן, כתב בקול אליהו בשם הגר"א לבאר מדוע כשעלי ראה את חנה מתפללת הוא חשב שהיא שיכורה, וביאר שלאחר שמשה נתן בחושן את השמות הקדושים של האורים ותומים, שהיו ידועים במסורת לגדולי חכמי ישראל והם עשו אפוד בד ובו חושן שגם הוא מבד ועל ידו שאל עלי באורים ותומים [ואף שמבואר במשנה שאין נשאלים אלא למלך וכו', זהו רק אצל הכהן גדול, אבל באפוד בד היו שואלים כל מי שידע השמות ורוח הקודש שורה עליו]. ויצאו האותיות של 'הכשר' בולטות, ועלי צירף אותם ל'שכרה', ואמר לה עד מתי תשתכרין וכו' וענתה לו

ה. יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וכו'

כתב רש"י, בגמרא מפרש שכל אלו נקראים עינוי וכו'. וביאר התוספת יום הכיפורים, שרש"י התקשה מדוע לא כתוב במשנה שיום הכיפורים אסור בעשיית מלאכה. ותיירץ רש"י שאיסור מלאכה אין צריך לכתוב, משום שזה מפורש בפסוק 'כל מלאכה לא תעשו', אבל חמשה עינויים שאינם כתובים בפירוש בפסוק, והגמרא לומדת אותם ממה שכתוב ביום

מראי מקומות - יומא

עג: (המשך)

הכיפורים צריך ללמד שיש איסור בחצי שיעור. וכתב שלפי ריש לקיש שחצי שיעור מותר מן התורה, יש חידוש שאפילו כזית, שבכל התורה הוא שיעור שלם, מותר ביום הכיפורים מפני שהוא פחות משיעור של יום הכיפורים שהוא בככותבת, וכל שכן לשאר איסורים שחצי שיעור מותר. אבל לרבי יוחנן קשה [ויש להעיר על דבריו, שגם אילו באמת ריש לקיש היה סובר שחצי שיעור של ככותבת אסור מן התורה בגלל שהוא כזית, עדיין המשנה היתה צריכה לכתוב אסור כי זה רק איסור לאו בלא כרת, וכמו לפי רבי יוחנן, ואם כן אי אפשר ללמוד מכאן לריש לקיש שגם חצי שיעור כזה שהוא כזית מותר מן התורה, וצ"ע].

ותירץ שלפי הדעה שכל חמשת העינויים אסורים מהתורה, אם כן המשנה חידשה שגם חצי שיעור אסור מהתורה, וזה נלמד ממה שהמשנה כללה את האיסור של חצי שיעור עם שאר עינויים. ולדעה שהחמשה עינויים מדרבנן צריך לומר שהחידוש של המשנה הוא, שאפילו שהאיסור אינו על האוכל בעצמו אלא היום האסור באכילה, ואפשר לומר שבזה אין איסור של חצי שיעור, ורק מי שאכל שיעור שלם שיש בו יישוב הדעת יש בזה איסור, לכך הוצרכה המשנה ללמד שגם בזה יש דין של חצי שיעור אסור מן התורה.

י. בכולל דברים המותרין

פירש רש"י, שהיינו הנשבע שבועה שלא אוכל לא בשור שחוטא ולא בשור נבלה, דמגו וכו'. ורש"י בשבועות (כא:) כתב, שאם נשבע בפירוש רק דברים האסורים, לא חלה שבועה כלל, אבל מי שנשבע לא אוכל סתם, הרי הוא כולל דברים מותרים עם דברים האסורים. אבל הריטב"א שם כתב להיפך, שהנשבע סתם, מסתמא דעתו רק על דברים המותרים, ואין בזה שבועה על דברים האסורים, וכולל דברים המותרים הכונה, שנשבע בפירוש דברים המותרים עם דברים האסורים, ולכן השבועה חלה גם על דברים האסורים.

כהנים לרחוץ ביום הכיפורים, ולא עשו את כל העבודות בכהן אחד, וממילא רק הוא יטבול. ותירץ שכיון שאיסור רחיצה הוא מדרבנן [ודבר זה אם איסור רחיצה הוא מדאורייתא או מדרבנן הוא מחלוקת ראשונים, וכפי שיבואר להלן דף ע"ו, ואולי יש להוכיח משאילת הנודע ביהודה ששיטת הרמב"ן שהאיסור הוא מדרבנן], והותר לצורך עבודה, אם כן כל מי שזוכה הותר לו לטבול.

ז. והמלך והכלה ירחצו את פניהם

כתב הרא"ש^(א) שממה שהתירו רחיצה למלך ולכלה, ונעילת הסנדל לחיה, משמע שכל העינויים האלו אסורים מדרבנן, שאם האיסור הוא מדאורייתא, מה הטעם שהתירו למלך ולכלה ולחיה. והתוספות ישנים דחו הראיה מרחיצה, שאולי רק רחיצת כל הגוף אסורה מהתורה, ולכן לא אסרו חכמים רחיצת פנים למלך ולכלה. והר"ן^(א) כתב, שכל העינויים אסורים מדאורייתא, ומסרן הכתוב לחכמים והם הקילו בהם והתירו כל מה שאינו נעשה לתענוג.

ח. האוכלים מצטרפים

הקשה התוספת יום הכיפורים, שכיון שכל האוכלים שיעורם שוה, אם כן פשוט שהם מצטרפים, ומה החידוש בזה. ותירץ, שכיון שאיסור האכילה ביום הכיפורים שונה מכל איסורי אכילה שבתורה, שכל האיסורים שיעוריהם בכזית וכאן בככותבת, והסיבה היא בגלל שצריך שיעור שיש באכילתו יישוב הדעת, אם כן היה אפשר לומר שאין את היישוב הדעת אלא כשאוכל ככותבת מדבר אחד, אבל כשאכל משני דברים בזה אין יישוב. עוד תירץ, שיש חידוש שאפילו שני דברים מצטרפים, שהגם שאין הדרך לאכלם יחד, אף על פי כן במקרה כזה יש יישוב הדעת מאכילת ככותבת.

ז. לא נצרכה אלא לחצי שיעור

הקשה התוספת יום הכיפורים, מדוע דוקא באיסור יום